

De gedachtenis des rechtvaardigen tot zegen

Levensloop van ds. Petrus Immens, predikant te Middelburg;
familie Immens en
Jacob Hannapier

Door

Jacobus Willemsen

Professor en predikant te
Middelburg

Eerste uitgave 1720

STICHTING DE GIHONBRON
MIDDELBURG
2004

Gedeelte uit de voorrede in:

"DE GODVRUCHTIGE AVONDMAALGANGER"

door Petrus Immens

Ter aanprijzing van de gedachtenis des rechtvaardigen,

door Jac. Willemsen

"De gedachtenis des rechtvaardigen zal tot zegening zijn". Zo luidt het zeer loffelijk getuigenis tot verheerlijking van de rechtvaardige in Spreuken 10 : 7.

A. De rechtvaardige, die voortreffelijker is dan zijn naaste (Spreuken 12 : 26; Filip. 2 : 6; Psalm 25 : 5), is het waardige onderwerp van Salomo's uitspraak. Zulk een, naar de kracht der uitdrukking in de heilige taal en overeenkomstig de heilsleer, die:

- a. Afkerig is van het kromme en verdraaide geslacht dergenen, die zich neigen tot hun kromme wegen; daarentegen onverzettelijk en met een onwankelbaar hart zijn gangen houdt in 's Heeren sporen, de sporen der gerechtigheid (Psalm 17 : 5; 33 : 3), die 'zonder enige kromming rechtuit lopen'.
- b. Zulk één, die belust om te wandelen op de weg der gerechtigheid, in het midden van de paden des rechts (Spr. 8 : 20), zich onberouwelijk en onverzettelijk vasthoudt:

1. *Aan de gerechtigheid des geloofs.* Die derhalve in ootmoedige zelfverloochening gewillig afziet van alle eigen gerechtigheid, als ongelijkvormig aan de zedelijke rechtheid, welke de wet van God vordert en daarom ook krachteloos en in Gods gericht onbestaanbaar. Die daarentegen naar 's Heilands gerechtigheid, welke geheel recht is en kracht genoeg heeft, waardoor ze in eeuwigheid bestaat (Psalm 111 : 3), gelovig uitziet; die ook, met een heersende en werkzame begeerte, overeenkomstig de voorstellingen van het Evangelie, zonder enig uitbeding blijmoedig aanneemt en zo voor God gerechtvaardigd wordt.
2. Die daarbij zich met zulk een onverzettelijk en onwrikbaar voornemen des harten overgeeft aan *de gerechtigheid des levens*, in een gezet leven voor de Heere, dat hij zijn wandel voor Gods aangezicht met een nederig opzien tot de Heere zoekt in te richten. Naar de regelmaat der zedelijke rechtheid, als zulk een, die, gelijk de dieren van Ezechiël, met rechte voeten voor zijn aangezicht henen gaat; die als een rechte van weg zijn paden recht maakt en treedt in die rechte sporen; die naar de waarheid van het Evangelie recht wandelt. Als zulk één, die niet uitwijkt ter rechter- of ter linkerhand, maar al 's Heeren bevelen in alles voor recht houdende, ook allo valse pad haat, en die, gelijk Zacharias en Elisabeth welke beiden rechtvaardig voor God waren, in al de geboden en rechten des Heeren onberispelijk wandelt.
3. Die hierin ook standvastig en onbewegelijk is, die met een voornemen des harten bij de Heere blijft en met een vaste geest alle veranderingen in de oefeningen der Godzaligheid overwint en door alle tegenstand heen breekt. Die met een hart, dat vast is, vertrouwende op de Heere, ook vast staat in de Heere als met de voetplanten van een kalf - deze zijn rond en verdeeld en daardoor stevig en vast en beelden een onwrikbare standvastigheid uit. Wiens hart, wel ondersteund zijnde, niet vreest; die ook krachtig in de Heere en in de sterkte van Zijn macht (Ezech. 1 : 9; Spr. 29 : 27; 9 : 15; 4 : 11; Gal. 2 : 14; Spreuken 4 : 27; Psalm 119: 128; Lukas 1 : 6; Hand. 11 : 23; Psalm 51 : 12;

Psalm 111 : 7; 1 Thess. 3 : 8; Ezech. 1 : 7; Psalm 112 : 1; Eféze 6 : 10), telkens weer opricht de trage handen en de slappe knieën, en rechte paden voor zijn voeten maakt, opdat hetgeen kreupel is, niet verdraaid, maar veel meer genezen worde (Hebr. 12: 12-13). Die zo de rechtvaardigheid doet, Heere Jezus rechtvaardig is, 1 Joh. 3 : 7.

(...)

Zulk een rechtvaardige, wiens welriekende geur en gedachtenis nog tot zegening is, was ook de weleerwaarde, zeergeleerde en Godzalige heer Petrus Immens, die de geur van zijn godsvrucht door het geschrift, dat u in de volgende bladen tot uw nuttige stichting wordt medegedeeld, openbaar maakt. Ik zeg het met alle vrijmoedigheid: die voortreffelijke Godsmann was waarlijk een rechtvaardige.

Zijn Godvruchtige opvoeding was voor hem in de weg van des Heeren gunstrijke voorzienigheid daartoe een zeer gewenst en gezegend middel.

De Godzalige, nu zalige heer Jacob Hanappier, laatst geacht en geliefd leraar in de gemeente van Jezus Christus te 's-Gravendeel, gaf mij kort voor zijn dood daarvan enig bericht, dat hij zelf uit de mond van de heer Immens, met wie hij zeer gemeenzaam verkeerd heeft, ontvangen had.

De aanleiding, hem daartoe vergund, was zó gedenkwaardig, dat mijn hart er door wordt opgewekt om deze en Gods wonderweg met die worstelende Jacob, reeds in vroegere leeftijd gehouden, bij deze gelegenheid uit 's mans eigen aantekeningen in een kort tafereel te vertonen ter roemruchtige verheffing van 's Heeren macht, liefde en trouw jegens hem, ook ter gezegende gedachtenis van die rechtvaardige.

De heer Jacob Hanappier werd te Nantes in Frankrijk uit zeer aanzienlijke ouders, beiden van de roomse godsdienst, geboren en was in zijn jeugd de roomse kerk met veel ijver toegedaan, waardoor hij de liefde zijner ouders en het genoegen van zijn vrienden zeer tot zich trok.

Dertien jaren oud zijnde, werd hij door zijn vader naar Holland gezonden om de Nederlandse taal te leren en tot de koophandel bekwaam gemaakt te worden. Doch zijn vader, zeer bezorgd over hem zijnde, stelde alles in het werk om, zo mogelijk, gedurende de afwezigheid van zijn zoon in diens plaats een Hollands kind bij zich te krijgen, om dat bij de terugkomst van zijn zoon wederom tegen hem uit te wisselen. Maar dit gelukte hem niet, waarin Gods wonderweg achteraf duidelijk te zien was.

De jonge Hanappier is na een zeer gevaarlijke reis behouden in Holland aangekomen, werd daarop te Bodegraven op een school geplaatst en kreeg daar voor de eerste maal een afkeer van de vleselijke godsdienst der roomsgezinden.

Deze allengskens bij hem toenemende, werd zijn lust daardoor opgewekt tot onderzoek van Gods Woord, waardoor de dageraad der genade als een schemerlicht voor hem begon op te gaan.

Veel las hij ook in "Des Christens reis naar de eeuwigheid", met die gezegende vrucht, dat zijn gemoed er door werd aangespoord om zich met dat volk op die grote reis in één geest te verenigen en een gezelschap te zijn van diegenen, die God vrezen.

Vervolgens te Rotterdam gekomen zijnde, met het doel aldaar op een koopmanskantoor te gaan, bracht hij tegelijk alle naarstigheid bij tot het onderzoek van de Hervormde godsdiensten van de leer der waarheid, die naar de Godzaligheid is, tot de hoop van het eeuwige leven. Hij zocht en verkreeg aldaar ook bekwaame gelegenheid tot een gemeenzaam verkeer met verstandige en deugdzame christenen.

Onder het gebruik van die middelen deed de Heere zijn hart dikwijls gevoelig aan. Diep werd hij ingeleid in de gruwel van zijn zonden en hij kreeg daarbij de genade van veel en ernstig te bidden om bewaring en kracht daartegen. Vooral toen hij op zijn kantoor aan de grootste verzoeken en gevaren werd blootgesteld, bevond hij zich op een zeer gladde plaats, opgescheept met een paapse kantoorbediende, die er sterk bij hem op aan drong, dat hij bij de roomse godsdienst zou blijven.

Eens bracht deze het zó ver, dat de jongeling, ofschoon tegen zijn wil, met hem meeding in de roomse kerk. Doch zijn geprangd geweten dreef hem er weer uit vóór de dienst nog geëindigd was, en hij weigerde volstandig ooit voor de afgod neder te knielen.

Terwijl ondertussen door zijn verkeer met de vromen zijn lust meer ontvonkt werd tot de ware godsdienst, en hij hoe langer hoe meer zich van de roomsgezinden afscheidde, drong het gerucht daarvan tot zijn vrienden door, die van toen af allerlei listige aanslagen gebruikten om hem weer naar Nantes te brengen.

Hij kwam daardoor in grote moeilijkheden in het huis van een koopman, die, door zijn vrienden daartoe aangezocht, alles in het werk stelde om hem bij de eerste goede gelegenheid heimelijk weg te voeren. Doch de Heere ontdekte die aanslag en verlostte hem uit die dringende nood. Door de zorg en bestelling van Godzalige lieden kwam hij in huis bij een Godvruchtige Franse schoolmeester, alwaar hij in bewaring werd gehouden tegen het geweld en de lagen van zijn vrienden.

Daar kreeg hij, wat zijn bestaan voor de Heere betreft, een veel klaardere ontdekking van zijn deerniswaardige toestand, waardoor zijn ernst steeds toenam om in diepe verlegenheid met sterke roepingen en tranende Heere achterna te kermen om genade te mogen vinden en barmhartigheid te erlangen ter bekwamer tijd. Die heilige bewegingen werden in hem nog meer aangekweekt en verlevendigd door het onderwijs en verkeer, alsmede de liefde en hulp van de Godzalige heren Dinant, Hellenbroek, Brakel en Superville, deze toenmaals uitmuntende leraren in de Rotterdamse gemeente, welke hem als een vuurbrand uit het vuur zochten te rukken.

Doch er kwam voor hem nog een dag der benauwdheid en van gedurige angst. De tijd, tot zijn verblijf in Holland bepaald, liep ten einde. Hij verzocht zijn vader om nog één jaar te mogen blijven. Maar tevergeefs. Het van hem uitgegane gerucht maakte op het gemoed van zijn vader zulk een krachtige indruk, dat hij leem gebod onmiddellijk naar huis terug te keren.

Doch hij was daartoe noch door lief, noch door leed te bewegen. Liever verkoos hij - als Mozes - met het volk van God kwalijk gehandeld te worden, dan voor een tijd de genieting der zonde te hebben, achtende de versmaadheid van Christus meerdere rijkdom te zijn dan al de schatten van het roomse Egypte (Hebr. 11 : 25-26).

Toen stelde de satan al zijn macht tegen hem te weer en spande hem overal netten ten einde hem gevangen te nemen en naar Frankrijk heen te voeren. Doch de Heere beschikte het inde weg Zijner voorzienigheid telkens zó, dat de aanslag ontdekt werd. Hij maakte de gedachten van die arglistigen teniet, dat hun handen niet één ding konden uitrichten. Hij ving de wijzen in hun arglistigheid, waardoor de raad dier verdraiden verstoord werd (Job. 5 : 12-13).

De Goddelijke bewaring deed het gemoed van de jongeling gevoelig aan. Hij zag er Gods hand in en werd er door in zijn welberaden keus bevestigd.

Toen schreef hij aan zijn vader omtrent zijn verandering en gezindheid in het stuk van de godsdienst en gaf tegelijkertijd op een zeer bewogen wijze uitdrukking aan zijn gevoeligheid en hartzeer over de deerniswaardige toestand zijner ouders en vrienden

in de gemeenschap der roomse kerk, opziende tot de Heere, dat zij ook als dwalende schapen van hun dwaalweg mochten terechtgebracht worden en krachtdadig bekeerd tot die enige Herder en Opziener van onsterfelijke zielen, de Heere Jezus Christus, Die Zijn schapen leidt in het spoor der gerechtigheid, om Zijns Naams wil.

Doch hierdoor werd het gemoed van zijn vader dermate verbitterd, dat deze daarop aan één van zijn vrienden te Orleans schreef, dat die hem levend of dood moest thuis bezorgen.

En tenzij de Heere bij hem geweest ware, zij zouden hem toen levend verslonden hebben, als hun toorn tegen hem ontstak. Toen zouden de wateren hem overlopen hebben; een stroom zou over zijn ziel gegaan zijn. Toen zouden de stoute wateren over zijn ziel gegaan zijn (Psalm 124).

Men zocht hem met list te vangen en dagvaardde hem kwansuis en met een bedrieglijke toeleg om hem in handen te krijgen, om des anderen daags op het stadhuis te verschijnen.

Hij, in twijfel zijnde om al of niet te gaan, zocht hierover des Heeren aangezicht en won daaromtrent de raad in van die Godvruchtigen, waarmee hij verkeerd had. Het besluit was, dat hij, zijn weg op de Heere wentelende en het aan Hem toebetrouwende, op de gestelde tijd naar het stadhuis zou gaan.

De Heere was hem ook goed en wekte zijn hart zeer op om vol moed en gloed zelfs voor koningen te spreken van 's Heeren getuigenissen, zonder zich te schamen.

Doch de volvaardigheid zijns gemoeds, naar welke iemand aangenaam is (2 Kor. 8 : 12), daar zijnde, deed de Heere hem een Godzalige juffrouw, de moeder van de predikant Superville, te wiens huize hij de vorige avond het Godvruchtige gezelschap geraadpleegd had, tijdig ontmoeten.

Deze, ingelicht omtrent de bedrieglijke aanslag, was op weg naar zijn huis om hem te waarschuwen. Doch hij reeds uitgegaan zijnde, deed de Heere hem haar ontmoeten.

Zij, ofschoon ze hem van aangezicht niet kende, had echter door een bijzondere besturing van de Voorzienigheid het oog op hem en vroeg hem of hij die jongeling was, die de avond tevoren bij haar zoon geweest was. Toen hij daarop bevestigend antwoordde, ontraadde zij hem naar het stadhuis te gaan, dewijl zij met zekerheid wist, dat men het er op toelagde om hem te vangen en naar Frankrijk over te brengen. Na zich wel beraden te hebben, bleef hij toen thuis.

Zo weet de Heere de Godzaligen te verlossen uit de verzoeking (2 Petrus 2 : 9). Zijn ziel ontkwam als een vogel uit de strik des vogelvangens. De strik werd gebroken en hij is ontkomen (Psalm 124 : 7).

Daar hij echter van toen af in het Rotterdamse Zoar niet meer veilig was, zo beschikte de Heere hem zo veel als een stedeke Pella. Hij werd door de Rotterdamse vrienden bekend gemaakt aan de zalige heer Frederik van Houten, toen zeer getrouw leraar in de gemeente van Jezus Christus in de Kaag bij Leiden. Deze nam hem bij zich in zijn huis en onder zijn bescherming.

Maar dit veroorzaakte nieuwe beweging bij de roomsgezinden, die, opgezet door zijn vader, zodra zijn vertrek uit Rotterdam bekend werd, niets anders dan moord en dreiging begonnen te blazen. Men dreigde Hollandse kinderen ook alzo in Frankrijk te zullen houden. Men vervoegde zich bij de magistraat van Rotterdam, die deze zaak onderzocht en met veel ernst behandelde.

Ondertussen raadden de beschermers van de jonge Hanappier hem aan, dat hij voor de magistraat in Den Haag openlijk getuigenis zou afleggen van zijn oprechte en ongedwongen gezindheid ten opzichte van de Hervormde godsdienst.

Dat deed hij met alle vrijmoedigheid, eerst afzonderlijk, daarna in het openbaar voor de ganse overheid.

Dit getuigenis werd daarna overgezonden aan de stadsregering van Rotterdam, die, door de predikanten Brakel en Superville omtrent de ganse zaak reeds onderricht, op dat ingekomen getuigenis met een welberaden overeenstemming heeft goed gevonden deze jongeling onder haar bijzondere bescherming te nemen en de voornoemde roomsgezinden en die koopman met de zijnen uitdrukkelijk te gebieden, dat zij van het vervolgen van hem geheel moesten afzien. Zo gaf de Heere hem opnieuw hulp uit de benauwdheid en voerde hem uit in een overvloeiende verversing.

Van toen af brak hij door alle hinderpalen heen en nam zich met een heilige grootmoedigheid in de Heere voor, om, tredende in de voetstappen van Levi, tot zijn vader en tot zijn moeder te zeggen: ik zie u niet - ik sla hen niet gade - en tot zijn broeders: ik ken dat is: ik erken hen niet (Deut. 23 : 9). In gewillige verloochening van allen, zelfs van de aangenaamste schepselen, zijn naastbestaande vrienden, met hun vriendschap en gunst, ook met hun tijdelijke goederen, aanzien en gemakken, die daaraan verbonden waren, verliet hij het pausdom en kwam door het beroep van de heer van Houten naar Middelburg tot ons over in het jaar 1702.

Hier te Middelburg genoot hij niet alleen veel liefde, maar werd hij ook uitnemend gesticht door die uitmuntende Godsman, Middelburgs dierbaar kerkjuweel, de zalige **Van Houten**, die leem bij zich in zijn huis hield en hem tot een geestelijke vader was. Uit die betrekking sprak vader van Houten hem dikwijls aldus aan: *Mijn zoon Jacob!* Deze vereerde hem dan ook wederom diep als zijn geestelijke vader, hem zeer teder beminnde. Gedurende de verlamming, waarmede de vrijmachtige jehova de heer van Houten in het jaar 1705 bezocht, en die hem ruimen zes maanden tot de heilige dienst onbekwaam maakte, bewees zijn oprechte zoon in liet geloof, de heer Hanappier, hem alle mogelijke liefdehulp. Hij was in die tijd ook het gezegende werktuig, waarvan de Heere Zich bediende tot bewaring van vele geestelijke gezangen en gedichten die het werkzame gemoed van de Godvruchtige en dichtlievende heer van Houten opgaf, en die, uit zijn mond door deze zijn geestelijke zoon opgetekend, daarna nevens meer andere zijn gedrukt en door alle Godvruchtigen met veel aangenaamheid zijn ontvangen en met bijzondere zegen en vrucht gelezen en gezongen worden.

Door zulke bijzondere voorzienigheden baande de Heere voor de jonge Hanappier de weg tot de heilige bediening, waartoe hij een blakende lust had, welke door zijn geestelijke vader en andere Godvruchtigen steeds in hem werd opgewekt.

Hij maakte ook, ter bereiking van dat oogmerk, in het jaar 1705 er een begin mede om de Latijnse en de Griekse talen hier te leren.

In die tijd kreeg hij de tijding van zijns vaders dood, welke alle belemmeringen voor de voortzetting van zijn voornemen wegnam, tot hij in het jaar 1707 zo ver kwam, dat hij zich naar de hogeschool te Leiden kon begeven en daar zijn studie met lof heeft voortgezet.

Vandaar keerde hij in de maand November van het jaar 1710 weer naar Middelburg terug en nam wederom zijn intrek bij de heer van Houten, die toen zeer begerig was om zijn geestelijke zoon tot de dienst van het Evangelie bevorderd te zien. Dikwijls zeide hij, zelfs nog kort voor zijn dood: Ik verlang er naar om mijn Jacob nog eens op de preekstoel te zien, want ik geloof, dat hij een Boanerges, een donderzoon zijn zal.

Doch de Heere, naar Zijn vrijmacht, gaf hem die begeerte niet, maar loste vader van Houten kort daarna af van zijn post door een zalige dood op de tweede April van het jaar 1711. Zo voer die geestelijke Elia ten hemel, terwijl zijn geestelijke Eliza hem achterna riep: "Mijn vader, mijn vader, wagen Israëls en zijn ruiters!" (2 Kon. 2 : 12).

Van toen af nam de heer Immens, die met vader van Houten verkeerdt had als David met Jonathan, de jonge heer Hanappier aan als zijn zoon en bij zich in zijn huis.

De jongeling meldde zich in datzelfde jaar in de maand juli bij de Classis Walcheren om omtrent zijn bekwaamheid in de heilige godgeleerdheid onderzocht te worden en na dit onderzoek tot de heilige dienst te worden toegelaten.

Dit onderzoek verliep naar genoegen, en, maar een korte tijd proponent geweest zijnde, werd hij al spoedig verwaardigd om het Evangelie der heerlijkheid des zaligen Gods te bedienen in de gemeente des Heeren te Kapelle in Zuid-Beveland, alwaar hij in het voorjaar van het jaar 1712 beroepen werd.

Daar bleef zijn eerwaarde niet langer dan tot het einde van het jaar 1713, toen hij beroepen werd te 's-Gravendeel bij Dordrecht.

Hij nam afscheid van zijn eerste gemeente met Mozes' plechtige betuiging (Deut. 30 : 9): "Ik neem heden tegen ulieden tot getuigen de hemel en de aarde. Het leven en de dood heb ik u voorgesteld, de zegen en de vloek. Kiest dan het leven, opdat gij leeft, gij en uw zaad".

Op 10 December van datzelfde jaar werd hij in zijn tweede gemeente bevestigd en preekte bij zijn intrede uit Psalm 34 : 12: "Komt, gij kinderen, hoort naar mij; ik zal u des Heeren vreze leren".

In deze beide gemeenten heeft hij het Woord des Heeren met bijzondere ernst gepredikt en deze door zijn Godvruchtig voorbeeld in heilige wandel en Godzaligheid zeer gesticht, met die heugelijke uitkomst, dat deze en die onder zijn dienst in Gods Sion geboren werden, die door de Allerhoogsten ook bevestigd zijn (Psalm 87 : 5). Weinige weken voor zijn zalig afsterven verhaalde zijn eerwaarde hier te Middelburg te mijnen huize aan mij en aan enige goede vrienden in de Heere, die er bij tegenwoordig waren, tot verheerlijking van Gods macht en liefde, dat de Heere hem in de gemeente van 's-Gravendeel twee voorname oogsttijden vergund had, waarin zijn dienst kennelijk was gezegend en vele kostelijke zielen, als een rein tarwegraan, in de schuur der kerk waren ingezameld.

Bij deze zelfde gelegenheid gewaagde zijn eerwaarde, die toen wonderlijk opgewekt en levendig was, nog met dankzegging aan de Heere van de bijzondere zegen, die de Heere hem weinige dagen tevoren verleend had over zijn gaarne .getrouwe pogingen, die hij had aangewend in het naburige Sluis, alwaar hij een korte tijd was geweest tot bezoek aan zijn vrienden. Hij sprak daar met bijzondere levendigheid van het gemoed, alsof hij er zijn zwanenzang zong.

Hij heeft ook kort daarna het loon van een gaarne getrouwe dienstknecht des Heeren ontvangen en is op 12 juni 1751 na een ziekte van negen dagen veilig en heilig, Godzalig en gelukkig, in de Heere ontslapen.

Naar zijn inwendig bestaan voor de Heere wandelde hij ootmoedig met God; ook wel in het licht van 's Heeren vriendelijk aangezicht, doch niet zonder wolken, welke de Heere echter, Die licht geeft (Psalm 118 : 27), dan wederom door de opgang van de Zon der gerechtigheid (Mal. 4 : 2) in zijn ziel tot zijn vertroosting en blijdschap verdreef. Zijn ziekbed was als een preekstoel.

Dit verdroot de vijand en wraakgierige satan, die zelfs in de laatste ogenblikken met grote verwoedheid nog op hem aanviel.

Hij daarentegen zich sterkende in de Heere, riep de Vorst van het heir des Heeren, Vorst Michaël (Jozua 5 : 14; Dan. 12 : 1), die Held, bij Wie hulp besteld is, te hulp (Psalm 89 : 20). Men hoorde hem met luider stem één- en andermaal roepen: "Michaël! Michaël!" Waarop hij de goede strijd des geloofs heeft gestreden en, als één, die wettig gestreden heeft, met de onverderfelijke en onverwelkelijke kroon der heerlijkheid is bekroond geworden.

Uit zijn enige huwelijk, dat hij in het jaar 1713 aanging met mejuffrouw Sara Strijpe, die het gemis van zulk een dierbare echtgenoot betreurt, heeft hij, benevens een dochter en een kleindochter, nog twee zonen nagelaten waarvan de jongste, de heilige godgeleerdheid gewijd, op 3 Februari van dit jaar voor de Classis Walcheren proponent is geworden.

De Heere verwaardige hem, dat hij de voetstappen der Godzaligheid van zijn heer vader ijverig drukken moge en in de toebrenging des Geestes des levens in Christus Jezus geheiligd worde tot de dienst der kerk en de inwinning van vele onsterfelijke zielen, die hier zijn blijdschap zijn mogen, en hierna zijn kroon in de dag van Christus. Mijn bijzondere hoogachting en liefde, die ik de zalige heer Hanappier heb toegedragen, wekte mijn hart op tot deze uitstap, die mij echter weder brengt waar, ik wezen moet, want terwijl zijn eerwaarde bij vader Immens inwoonde, heeft hij meermalen uit diens mond enige voorname bijzonderheden vernomen, die het volgende historisch bericht inhoudt.

De heer **Petrus Immens** werd te Oirschot, in de Meierij van 's-Hertogenbosch, op 26 Oktober 1664 geboren, niet alleen uit eerlijke, maar ook uit Godvruchtige ouders. Hoewel de genade geen erfgoed is, is zulks echter voor een dierbaar voorrecht te achten, dewijl zulke kinderen de ernstige voorbedding des harten hunner ouders, hun deugdelijk voorbeeld en een Godvruchtige opvoeding vóór hebben.

Zijn vader was de heer Robertus Immens, predikant in de gemeente te Oirschot, zeer geacht en beroemd wegens zijn tedere en voorbeeldige Godzaligheid.

Deze werd, proponent zijnde, in het jaar 1648 door de grote kerkvergadering, te 's-Hertogenbosch bijeen, tot predikant te Schijndel beroepen. Vandaar vertrok hij naar Oirschot, alwaar hij ook overleden is.

Zijn moeder was de verstandige en vrome juffrouw Maria van der Deliën, dat pronkjuweel der christenvrouwen, dochter van de weleerwaarde en Godvruchtige heer Nikolaas Anthony van der Deliën, die, één der eerste predikanten van 's-Hertogenbosch zijnde, aldaar in de heilige dienst bevestigd werd op 18 Augustus van het jaar 1630. Tot algemene en bijzondere droefheid van zijn gemeente is hij op 3 Doctoreer van datzelfde jaar aldaar overleden.

Evenals haar vader was zij ook een Godvruchtige dichteres en heeft verscheiden geestelijke gezangen nagelaten, die in de bundel der Gezangen, door Adriaan van Loo bijeen verzameld en in het licht gegeven, nog voorhanden zijn. Het zijn de navolgende:

- Klacht ener benauwde ziel in geestelijke verlotingen.
- Een zielszucht tot de Heere Jezus.
- Overdenking van onze zwakheid en de grote noodzakelijkheid van Gods genade en hulp.
- Een danklied. Een zielsopwekking.
- Meditatie over Spreuken 23 : 26: "Mijn zoon, geef Mij uw hart".
- Een klacht tot God.
- Wederom: Een lied.
- Strijd tussen vlees en geest.
- Gebed om voor God te leven.
- Eens christens kloekheid.
- Eindelijk nog een Gebed tot Jezus, dat zij met deze hartelijke zielszuchtingen besluit:

*Ik verlange, vroeg en spade,
En zie uit naar Uw genade,
Jezus! naar Uw heilig bloed;
Neig mijn hart en mijn gemoed.
Laat m' er toch de kracht van voelen
Tegen al dat zondig woelen,
Dat niet ophoudt in mijn hart,
Tot mijn leed en grote smart.*

*Heer', dat zou mijn hemel wezen,
Wil toch mijne ziel genezen,
O Gij Oorsprong aller deugd,
O Fontein van alle vreugd.
Mag ik dat van U ontvangen;
Nergens zal ik naar verlangen,*

*Dan dat ware dankbaarheid
U van mij mag zijn gezegd;*

*Dan dat ik mijn ganse leven
U ten dienst mag overgeven;
Dan dat ik mijn leven lank
U mag geven lof en dank;
En gulhartig mij verbind
O Heer' Jezus, mijn Beminde,
Steeds te leven naar Uw wet,
Die Gij mij hebt voorgezet.*

Dit Godvruchtig paar werd door de Heere gezegend met een talrijk kroost. Zij verwekten samen twaalf kinderen, drie dochters en negen zonen, waarvan er vier tot de dienst valt liet heilig Evangelie bevorderd zijn.

De opvoeding, die zij aan hun kinderen gaven, was zeer deftig, en niet minder teerhartig. Niemand van de kinderen, van de kleinste tot de grootste, durfde in de tegenwoordigheid van de ouders te spreken. Zelfs de oudste zoon, van de hogeschool thuisgekomen, bleef met hetzelfde ontzag aangedaan en, aan tafel zittende, sprak niet totdat zijn vader zelf hem daartoe vrijheid vergunde en tot hem zeide: Zoon, nu is het u geoorloofd te spreken!

Zo volgde hij de les van vader Tillotson, die de ouders deze liefderaad gaf: "Leert de kinderen zwijgen, inzonderheid in de tegenwoordigheid van hun meerderen. Als zij deze les kennen, prent hun dan vervolgers in niet te spreken dan met bedachtzaamheid, zowel van hetgeen zij spreken, als voor wie zij spreken".

Daarbij boezemden zij hun kinderen nadrukkelijk de vreze des Heeren in en zochten hen tot een vroege Godzaligheid op te leiden, gelijk Abraham zijn kinderen en zijn huis na hem bevelen gaf, dat zij de weg des Heeren zouden houden, om te doen gerechtigheid en gericht, waarvan de Heere Zelf hem getuigenis gaf (Gen. 18 : 19).

Gelijk ook Job zijn kinderen heiligde, en David aan Salomo, die wederom aan zijn zoon nadrukkelijke opwekkingen tot zaligheid gaf (Job 1 : 5; 1 Kron. 28 : 9; Spreuken 4 : 3, 4).

Ook de eerste christenen maakten daarvan veel werk. Augustinus verhaalt van zijn moeder Monica, hoe zij, vóór zijn bekering, hem dagelijks voorkwam met raadgevingen en smekingen: hoe zij hulp en bijstand van vrome mannen verzocht en de hemel moeilijk viel om de behoudenis van haar zoon, met vele zuchtingen en tranen, zó zeer, dat de Godzalige Ambrosius tot haar zeide: *Wees gerust, het is niet mogelijk, dat een zoon van zó vele tranen verloren gaat.*

De vrucht daarvan is ook dikwijls zeer overvloedig geweest tot heerlijkheid van God, tot nut van de kinderen en tot blijdschap in de Heere voor de ouders, gelijk in Abia, Obadja, Jozia, Jeremia, Timotheüs, Augustinus en anderen gezien is.

Deze gezegende heilvrucht plukte ook dit gezegend paar van de Godvruchtige opvoeding, die zij hun kinderen gaven.

De meesten toonden duidelijke blijken van Godsvrucht.

Een van hun zonen, **Samuël** genaamd, is predikant geweest te Poortvliet bij Tholen. Deze, als hij nog voor zijn studiën te Utrecht woonde, was door één van zijn goede vrienden uitgelokt en bewogen om mee te gaan naar de kerk, waar de grote Witsius,

toen hoogleraar in de heilige godgeleerdheid te Utrecht, zou prediken. Onder de predikatie van deze voortreffelijke Godsmann over 1 Sam. 3 : 10, die ééne andermaal onder levendige aandoeningen de uitroep uit zijn tekst: "Samuël! Samuël!" herhaalde, werd hij zó krachtig aangedaan, dat het voor hem was alsof een stem uit de hemel hem bij zijn eigen naam riep. Hij werd onder de leerrede tot gemoedelijke indrukken bewrocht omtrent zijn eeuwige staat, zijn hart werd geheel omgezet en hij werd binnen korte tijd tot een juichend christendom opgeleid.

Zijn dienst in het Evangelie te Poortvliet is ook de heiligen aangenaam en bij velen zeer gezegend geweest.

Doch het behaagde de Heere deze Zijn gaarne getrouwe dienstknecht al vroeg en in de kracht van zijn leven van zijn post af te lossen en te doen ingaan in de vreugde zijns Heeren. Omtrent zijn eerwaarde is mij nog dit gedenkwaardige bericht ter ore gekomen. Op zekere tijd nam hij, ofschoon gezond en fris, in een plechtige leerrede afscheid van zijn gemeente, haar betuigende, dat hij heenging naar zijn vader te Oirschot om aldaar te sterven. Gelijk hij dan ook, in het huis van zijn vader te Oirschot binnentredende en verwelkomd wordende door zijn zuster Maria Immens, tot haar zeide: "Zuster, ik kom hier in 's vaders huis, om over te gaan in mijns Vaders huis daar boven". Het gebeurde ook zo. Hij werd kort daarop ziek en is daar in het huis van zijn vader gestorven en te Oirschot begraven.

Een andere zoon, die ook tot de heilige bediening is verwaardigd geworden, was **Robertus** Immens, die predikant is geweest te St. Anna ter Muiden bij Sluis in Vlaanderen. Ook deze toonde al vroeg beginselen van godsvrucht, die in de tijd dat hij op Utrechts hogeschool zijn studiën voortzette, reeds zo doorbraken, dat door zijn ernst sommigen zijner medeleerlingen tot een heilige naijver werden opgewekt.

Oude en beproefde Godzaligen, die met zijn eerwaarde gemeenzaam verkeerden, hebben meermalen aan voorname christenen, die nog leven en die de goedheid gehad hebben mij dit bericht met volkomen zekerheid mede te delen, verhaald en met roem gemeld de onvermoeide ijver en getrouwheid van die waardige Godsmann in zijn heilig dienstwerk, en 's Heeren genaderijke zegen daarover in de toebrenging van vele zielen door de kracht des Geestes tot de gemeenschap van de Heere Jezus.

Zijn gemeente nam in aantal zeer toe door een menigte vluchtelingen, die, vrijheid van godsdienst wensende, uit Frankrijk kwam en zich aldaar metterwoon vestigde.

Dezen, zeer ijverig en tot beschaming van anderen naarstig in het werken om de spijs, die vergaat, misbruikten ondertussen de vrijheid van godsdienst, die zij gezocht en nu gekregen hadden, tot zorgeloosheid. Zij werden lauw en ongodsdienstig, ja afkerig van de ernstige en overtuigende aandrang van de heer Immens op de noodzakelijkheid van ware verandering des harten in de wedergeboorte, waarin zijn eerwaarde zó ernstig aanhield, dat hij, zowel in de huizen als in het openbaar, voor hen betuigde van het geloof in Christus en het eeuwige belang, dat zij daarbij hadden.

En ofschoon zij zich, onder voorwendsel van de bezigheden van hun beroep en kostwinning, aan hem en aan het woord zijner vermaning zochten te onttrekken, zo stelde hij zich zó dienstbaar, met het oogmerk om hen uit hun valse steunselen te drijven en hun zielen voor God en Jezus te winnen, dat hij zich bij de ploeg en ander akkerwerk op het land liet vinden, hun lerende en hen vermanende met alle biddingen en smekingen in de Heere Jezus, hoe zij wandelen moesten en Gode welbehaaglijk dienen met eerbied en Godvruchtigheid. De vrouwen sprak hij aan bij de karnton, terwijl zij bezig waren om boter te karnen, of in andere nodige huiszorgen. Daar bepaalde hij hen bij zichzelf en onderwees hen in de grote zaak betreffende hun

eeuwige behoudenis. Mijn zeer waarde vriendin in de Heere te Sluis berichtte mij, dat een vrouw uit die gemeente, welke zij vele jaren gekend heeft en met welke zij ook gemeenzaam placht om te gaan, en die beproefd in de genade en zeer geoefend was, haar dikwijls verhaald heeft van haar afkeer en gemelijkheid togen de heer Immens, wiens gaarne getrouwe opwekkingen en hartelijke en ernstige waarschuwingen zij steeds van de hand wees met dat onvriendelijke antwoord: "Ik moet arbeiden; wij kunnen onze tijd daartoe niet besteden". Zijn aanspraak tot haar bij de karnton was echter het gezegend middel geweest, waardoor zij tot zichzelf gebracht en tot wezenlijke en gemoedelijke indrukken bewrocht werd.

Veel genoot zijn eerwaarde ook van 's Heeren verborgen liefde, doch niet zonder menigerlei beproevingen.

Eens was hij in zware strijd en kreeg voor een ogenblik iets te smaken van die bittere kruisbeker, die zijn Koninklijke Hogepriester voer hem had uitgedronken.

Maar dit bittere wist de Heere wederom zoet te maken. Op getuigenis van geloofwaardige lieden heeft men mij bericht, dat de liefste Heiland aan deze gaarne getrouwe dienstknecht des Heeren bij zijn laatste Avondmaalsbediening, staande aan de tafel in de oefening van zijn stille aandacht voor zichzelf, als in verrukking is voorgekomen, hem het brood als toereikende met dit bevel "Neem, eet, dat is Mijn lichaam", alsmede de drinkbeker, niet alleen met de woorden: "Drink daaruit, want dat is Mijn bloed, het bloed des Nieuwen Testaments, hetwelk voor u vergoten is tot vergeving uwer zonden", maar ook onder die bepaling: "Ik zeg u, dat gij van nu aan niet meer zult drinken van deze vrucht des wijnstoks, tot op die dag, wanneer gij dezelve met Mij nieuw zult drinken in het Koninkrijk met Mijn Vader" (Matth. 26 : 26-29).

Uit deze verrukking tot zichzelf gekomen, bewaarde hij onder indruk die genaderijke ontmoeting in de zin der gedachten van zijn hart en besloot daaruit dat dit zijn laatste Avondmaalsbediening en genieting zijn zou. Hij gaf dit nog diezelfde dag aan één zijner bijzonderste vrienden te kennen.

Met deze overreding wachtte hij de tijd in. En meer dan eens van zijn vriend gevraagd zijnde, zelfs toen de volgende Avondmaalsbediening reeds zeer nabij was, of hij geen Avondmaal meer met hem houden zou, antwoordde hij bestendig: neen. Hij deed nog het huisbezoek. Hij hield de voorbereiding. Hij was nog fris en gezond en toen hem wederom gevraagd werd, of hij geen Avondmaal meer hier zou houden, zeide hij nogmaals: Nee.

De Heere gaf hem ook zijn verwachting. Hij kreeg na de gehouden voorbereiding een schielijk toeval en werd, nog vóór de Avondmaalsdag, door een zalige dood ontbonden door zijn Verbondsgod en geroepen om in te gaan in de vreugde van zijn Heere, om aan te zitten aan het Avondmaal van de bruiloft des Lams en de nieuwe wijn der hemelse en Goddelijke vertroosting met volle teugen te drinken in het Koninkrijk van zijn Vader.

O zalige, heilrijke en heugelijke vergoeding van die bittere kruiskelk die hem voorheen wel was ingeschonken.

Nu kon hij zijn grote Kruisheld in volle nadruk aanroepen: "De Heere is het deel mijner erve en mijns bekers" (Psalm 16 : 5). Die hier met Hem leed, werd en wordt nu ook met Hem verheerlijkt (Rom. 8 : 17).

*God doet Zijn volk ter helle dalen,
En voert hen op naar 's hemels trans;
Zo rijst de zon met schoner glans,*

Na een verberging van haar stralen.

Het levenslicht ging hem op de 7e juli 1651, en onder de 8e Oktober 1677. Nadat zijn eerwaarde op 13 Januari 1675 in de heilige dienst met oplegging der handen in zijn gemeente te St. Anna ter Muiden was bevestigd en het Evangelie der heerlijkheid des zaligen Gods aldaar bijna drie jaren met vrucht en vreugde verkondigd had, overleed hij in de ouderdom van 26 jaar.

Zijn gedachtenis is ook nog tot zegening door zijn geestelijke gezangen, die door Adriaan van Loo in zijn bundel van gezangen in het licht gebracht zijn. Daartoe behoren:

- Een avondgebed.
- Een benauwde ziel, klagende tot God over haar drie doodsvijanden, en de Heere om hulp en bijstand aanroepende tegen dezelve.
- Klacht en gebed tot Jezus in het naderen tot Zijn heilige tafel.
- Zielsworsteling en overwinning na het genieten van het Heilig Avondmaal.
- De liefelijke vreugde van een verzeekerde ziel, smakende de zoetheid van de liefde van Christus.
- Een ademhalende ziel, uit het midden van haar zo lichamelijke als geestelijke bezoeking tot God vliedende en op haar Vader liefelijk leunende.
- Liefelijke zielsdwang of innige hartstochten tot de Heere Jezus.

Een derde zoon, die ook het werk van een evangelist met zegen verricht heeft, was **Daniël** Immens, geboren op 3 April 1663 te Oirschot. Als proponent werd hij op 6 Januari 1693 te Asten en Ommel, in de Classis van Peel en Kempeland, beroepen en op 26 April van dat jaar aldaar bevestigd. Hij overleed in het jaar 1695.

Nikolaüs Immens, die te Schijndel werd geboren op 18 Februari 1653, verkoos de krijgsdienst onder het regiment van de graaf van Styrum. Bij de belegering van Bonn werd hij door een kogel in de rechterknie getroffen, waaraan hij de tweede dag daarna, op 10 November 1673, stierf.

Een andere zoon, uit dat huwelijk verwekt op 24 October 1654, stierf weinige uren na zijn geboorte.

Johannes Immens, geboren te Schijndel op 29 September 1655, was gereed om proponent te worden, doch werd voor het zo ver was door een tering, 22 jaar oud zijnde, op 29 November 1677 uit het land der levenden afgesneden.

Andréas Immens, ook te Schijndel geboren op 19 Maart 1657, verkoos een reis te doen naar het flossen. Hij is als onderkoopman daarheen gevaren en aldaar ook gestorven. Hij liet uit zijn huwelijk met mejuffrouw Johanna Clement een dochter na, Elisabeth Anna Immens, moeder van de heer Thomas van Rhee, tegenwoordig nog postmeester te Middelburg.

David Immens, te Oirschot geboren op 24 December 1661, werd te Utrecht doctor in de geneeskunde en vestigde zich metterwoon te Middelburg, alwaar hij ook door het houden van oefeningen te zijnen huize velen gesticht heeft.

Een van zijn zonen is predikant geweest te Kloetinge, in het land van Ter Goes.

Vooral onze zalige **Petrus** Immens, die te Oirschot geboren werd op 26 October 1664, was een gedenkteken van 's Heeren macht en liefde, gelijk wij straks zullen tonen.

Twee dochters zijn mede door hun voorbeeldige Godzaligheid zeer beroemd.

De ene, **Anna Margareta** Immens, als eerste uit dat gezegende huwelijk op 2 Maart 1650 te Schijndel geboren, is gehuwd geweest met de heer Arnoldus Brieving, die, als proponent in de plaats van zijn overleden schoonvader Robertus Immens te Oirschot beroepen werd in het voorjaar, en aldaar bevestigd op 23 November 1681. Van daar vertrok hij naar St. Annaland onder Tholen en Bergen op Zoom in 1688, alwaar hij is overleden. Hij liet een enige dochter na, die getrouwd geweest is met de heer Marcus Zuerius Boxhornius van Migrode, predikant te Filippine.

De andere dochter, **Abigaël** Immens, ook te Schijndel geboren op 22 December 1658, is in de echt verenigd geweest met de heer Jacobus Zuerius, predikant te Arnemuiden. De derde dochter was Maria Immens, geboren te Oirschot op 3 April 1666, doch kort daarna, op 10 Juli 1667, gestorven.¹

Ja, zó gezegend was het huisgezin van vader Robertus Immens, dat zijn echtgenote, die waardige en Godvruchtige juffrouw Maria van der Deliën, op haar sterfbed liggende en al haar kinderen, van de oudste tot de jongste toe, plechtig zegenende, niet alleen haar blijdschap uitdrukte over sommigen, die reeds genade gevonden hadden in 's Heeren ogen, maar tevens haar stille hoop, dat de Heere ook in ontferming op de anderen zou nederzien. En komende tot de jongste, onze Petrus Immens, die toen nog maar negen jaren oud was, zeide zij: "Ook Ismaël zal leven". Zij stierf op 16 Juni 1673. De Heere gaf haar lang na haar uitgang ook naar haar hart en vervulde haar blijde geloofshoop.

O uitnemende troost voor Godvruchtige ouders, vooral op hun doodsbed Monica, de moeder van Augustinus, was er zó mede ingenomen, dat zodra zijn bekering was uitgewerkt, zij niets meer begeerde. Hij zelf verhaalt, dat toen hij, alleen bij haar zijnde, weinige dagen vóór haar dood, van de staat der gelukzaligheid en de vreugde des hemels met haar sprak, zij met dit afscheid afbrak: "Voor mij, mijn zoon, ik heb geen verdere hoop, noch vermaak in de wereld. Er is maar één zaak geweest, om welke ik begeerd heb te leven: dat ik u, eer ik stierf, mocht zien een christen van het algemeen geloof. Hiermede nu heeft mijn goede God mij overvloedig gezegend, hebbende mij laten zien, dat gij, met verzaking van aardse voordelen, in Zijn huisgezin en dienst zijt overgegaan. Wat doe ik langer hier?"

Nog enige gedenkwaardige bijzonderheden ten opzichte van de voorouders van dat gezegend paar zijn tot mijn kennis gekomen nadat deze voorrede tot zover afgedrukt was.

Robertus Immens, vader van onze Petrus Immens, had tot zijn grootvader **Robertus Immens**, geboren te Gent, alwaar hij rentmeester was, en vanwaar hij, wegens de wrede vervolging door de hertog van Alva, met twee zonen de wijk nam naar Hessen. Uit hem werd te Gent geboren Robertus Immens, in het jaar 1558. Deze werd predikant te Altena buiten Hamburg in de Hoogduitse en Franse taal. Hij stierf te Hamburg in 1645, oud zijnde 87 jaren. Zijn huisvrouw, Anna Margareta van Voorburg, is te Amsterdam op 22 Februari 1654 gestorven.

¹ De jongste dochter Maria werd geboren 3-4-1666 en overleed 10-7-1667

Uit dat huwelijk is verwekt de: bovengenoemde Robertus Immens, die te Hamburg werd geboren in het jaar 1623 en op 27 April 1649 te 's-Hertogenbosch getrouwd is met mejuffrouw Maria van der Deliën, de moeder van onze Petrus Immens, gelijk wij reeds hebben aangetoond.

Deze, de enige dochter van Nikolaas Anthony van der Deliën, predikant in Den Bosch, had tot haar moeder juffrouw Abigaël de Monier, wier vader predikant geweest is in Vlaanderen. Haar grootvader, ook predikant aldaar vóór en tijdens de hertog van Alva, heeft daar veel dienst gedaan. Doch hij moest vandaar vluchten, want op zijn lijf werd veel geld gezet.

Hij kwam in Zeeland toen Middelburg belegerd werd, en werd predikant in het land van Goes. In het Martelarenboek staat aangetekend, dat een vrouw, dewijl ze hem in haar schuren had laten prediken, verbrand is.

Uit zulke voortreffelijke voorouders sproot onze Petrus Immens, voor wie zijn Godzalige opvoeding ook bij uitstek tot een zegen en al vroeg zeer bevorderlijk geweest is tot de eer- en gelukstaat van rechtvaardigen, wiens gedachtenis daardoor ook tot zegeningen is.

Hij hield zich onverzettelijk vast, reeds in zijn jongere jaren, aan de gerechtigheid des geloofs. De Heere gaf hem diepe indrukken van haar hoge noodzakelijkheid en van het eeuwig belang, dat hij daarbij had. Hij kreeg in de toebrenging van 's Heeren Geest bij het ontdekkend genadelicht veel in te zien in zijn verloren staat van nature, in de afgrond van zijn verdorven hart, in zijn walgelijke melaatsheid en daaruit voortvloeiende vloek- en helwaardigheid voor de Heere. Hij werd daarbij krachtig overreed van zijn volslagen onmacht om immermeer het leven zijner hand te kunnen vinden of zijn ziel bij het leven te houden. Hij was zich wel bewust, dat hij zichzelf niet dekken kon met zijn werken (Jes. 59 : 6), dat dit bed te kort zou zijn, dan dat hij zich daarop zou kunnen uitstreken, en dat deksel te smal, dan dat hij zich daaronder voegen zou (Jes. 28 : 20).

Ook ontdekte de Heere hem de ongenoegzaamheid, ja ledigheid van alle schepselen, als gebroken bakken, die geen water houden (Jes. 2 : 12), en die alle in sprekende daden hem toeriepen: "Het is bij mij niet".

Die overtuiging wrocht in hem verlegenheid met en bekommring over zichzelf, en bracht hem tot ootmoedige verloochening van alle eigen wijsheid, gerechtigheid en krachten; ook tot een gewillig afzien van alle schepselen, in erkenning, dat men het waarlijk tevergeefs verwacht van de heuvelen en van de menigte der bergen; dat waarlijk in Jehova, Israëls God, het heil is (Jer. 3 : 23); dat in Hem alleen gerechtigheden zijn en sterkte; dat men tot Hem komen moet om in die Heere gerechtvaardigd te worden (Jes. 45 : 24-25); dat de zaligheid in geen ander is, en dat er onder de hemel geen andere naam is, die onder de mensen gegeven is, door welke men moet zalig worden (Hand. 4 : 12).

Die overreding drong hem om hetgeen hij voorheen dwaselijk voor gewin hield, nu om Christus wil schade te achten. Ja gewisselijk, hij achtte ook alle dingen schade te zijn om de uitnemendheid der kennis van Christus Jezus, zijn Heere, om Wiens wil hij al die dingen schade rekende en achtte die drek te zijn, opdat hij Christus mocht gewinnen en in Hem gevonden worden, niet hebbende zijn rechtvaardigheid, die uit de wet is, maar die door het geloof in Christus is; de rechtvaardigheid, die uit God is door

het geloof (Filipp. 3 : 7-9). Naar die gerechtigheid hongerde en dorstte hij (Matth. 5 : 6).

Tot die oorsprong van het heil nam hij zijn toevlucht. Hij wendde zich naar Jezus met al zijn schulden, zonden en wonden.

Hij koos Hem voor zich en nam Hem aan met alle gewilligheid, hartelijkheid en ernst, in alle die zalige betrekkingen, naar welke Hij Zich in het Evangelie aanbiedt, tot zijn lerende Profeet, verzoenende Hogepriester en gebiedende Koning.

En zo werd hij met Jehovah, die de Gerechtigheid van Zijn volk is (Jer. 23 : 6), door het geloof op het nauwste verenigd, en door dat verenigend geloof de gerechtigheid, die in Jezus is, zó deelachtig (Rom. 5 : 1), dat hij, gerechtvaardigd zijnde uit het geloof, ook tot een rechtvaardige gesteld werd (Rom. 5 : 19).

Maar zich wel bewust, dat het geloof tot rechtvaardiging ook werkende moet zijn door de liefde (Gal. 5 : 6), en dat degenen, die aan God geloven, zorg moeten dragen om goede werken voor te staan (Titus 3 : 8), zo gaf hij zich ook als een rechtvaardige, met een gezet voornemen des harten in de Heere, geheel over aan de gerechtigheid des levens, in een leven voor de Heere en in een gehoorzame opvolging van het onderwijs der zaligmakende genade Gods, die hem verschenen was. Naar dat voorschrift benaarstigde hij zich in 's Heeren mogendheden om, met verzaking van alle goddeloosheid en wereldse begeerlijkheden, matig, rechtvaardig en Godzalig te leven in deze tegenwoordige boze wereld (Titus 2 : 12).

De zalige Breukeland, in zijn aanspraak aan de gemeente van Middelburg, die voorin de verzameling van lijkdichten op het afsterven van de heer Immens gedrukt is, schrijft van zijn eerwaarde: "Als student was hij een voorbeeld voor anderen, en werd openbaar van God geleerd te worden. Aan ons verkeer in die jonge jaren kan ik zonder ontroering niet terugdenken".

Maar vooral werd hij als zulk een rechtvaardige, die voortreffelijker is dan zijn naaste openbaar sedert hij de heilige bediening, tot de verkondiging van het zalig Evangelie, in de Heere had aangenomen en die in vier gemeenten vervulde.

- Hij stond omtrent twee en een half jaar in de plaats van zijn geboorte, Oirschot, waar hij bevestigd werd op 8 Augustus 1688. Ik weet van nabij, uit het eigenhandig bericht van de hoogerwaarde heer *Cornelius de Witt*, hoogleraar in de Oosterse talen en leraar der gemeente van Jezus Christus te s-Hertogenbosch, dat hetgeen zijn hoogerwaarde getuigt in zijn leerrede over Psalm 138 : 8, waarlijk zo plagt te geschieden door zijn vader, *Cornelius de Witt*, en door onze Immens, beiden toen Godvruchtige leraren in dezelfde Classis van Peel- en Kempeland, de eerste te Oedenrode en de laatste te Oirschot.

Zo luiden daar 's mans eigen woorden: Wij weten, dat het meermalen gebeurd is, dat godvruchtige predikanten van de Meierij - hij heeft mij bericht de beide voornoemde predikanten te beogen - wanneer die elkander 'bezocht hadden, de gewoonte hadden om midden op de heide, alwaar zij zich geheel eenzaam bevonden, neder te knielen en de Heere te bidden voor zichzelf en voor de ingezetenen van de Meierij, dat God Zich over hen wilde ontfermen, door het Woord van het Evangelie, tot bekering van vele zielen, zijn loop te doen hebben. Die heide, welke onder hartelijke gebeden met zulke tranen besproeid en nat gemaakt is, kan niet onvruchtbaar blijven, maar moet te

zijner tijd nog vruchten voortbrengen, die ook zeker te spoediger zouden opschieten, indien deze praktijk onder de leraren nog onderhouden werd.

- Ruim drie jaren te West-Souburg op het eiland Walcheren, waar hij in de dienst des Heeren werd ingezegend op 18 Maart 1691.²
- Voorts te Zaltbommel in Gelderland, waar hij ruim twee en een half jaar het werk van een evangelist met alle getrouwheid verricht heeft.
- En ten laatste in Zeelands hoofdstad, mijn dierbaar Middelburg, waar hij, op 20 October 1697 is beroepen en op 12 Januari 1698 tot de dienst der gemeente is bevestigd.

Al wat hij predikte, kwam uit op *de gerechtigheid des geloofs en des levens*. Die predikte hij in het openbaar, niet alleen in de gewone beurten zijner dagorden, maar ook in bijzondere oefeningen, die hij vrijwillig op zich had genomen, zowel 's Maandags in de week vóór het Heilig Avondmaal, als des Woensdagsavonds gedurende het winterseizoen.

De eerste hield hij alleen en volhardde daarin vele jaren, tot zijn dood toe.

De laatste heeft hij met één zijner waarde ambtgenoten, eerst met de zalige Van Houten, daarna, als die wegens zwakheid moest uitscheiden, met de werkzame Breukeland, vervolgens met de ijverige De Frein, bij beurt en enige tijd geheel alleen waargenomen.

Beide hield hij doorgaans in onze Nieuwe Kerk ten aanhore van zeer vele waarheids- en deugdbeminaars, die, uit de gemeente met veel opgewektheid en lust tot dezelve toevloeiende, daaruit een algemene en bijzondere stichting ontvingen, en ook bij die gelegenheid de bewijzen van hun liefde door de goeddadigheid hunner mededeling (2 Kor. 11 : 18) aan de behoeftigen geenszins vergaten.

Tot zulk een uitgebreid werk was hij voorzien met de nodige en genoegzame voorraad van de alleredelste wetenschap der heilige godgeleerdheid, die hij voornamelijk uit het onderwijs van de zoetvloeiende, geestrijke en geestelijke Witsius op de hogeschool te Utrecht met veel zegen en vrucht had ingezogen.

Doch er zich van bewust zijnde, hoeveel èn taal-, èn oudheid-, èn natuur-, en aardrijkskunde en geschiedenis toebrengen tot het verstaan van de Heilige Schriften, zo heeft hij zich ook met alle naarstigtheid daarin geoefend, en het ongewijde met bedachtzame wijsheid aan het gewijde tot verklaring van 's Heeren Woord weten dienstbaar te maken.

De stoffen, die hij in de gewone beurten zijner dagorde predikte, waren alle geschikt om de gerechtigheid des geloofs en des levens, waaraan hij zich als een rechtvaardige onverzettelijk vasthield, op het nadrukkelijkst aan te prijzen. Daartoe koos hij het Evangelie van Johannes, waarvan hij het grootste gedeelte heeft afgehandeld en waaruit hij de beminlijkste Heiland, aan Wie alles, wat aan Hem is, gans begeerlijk is (Hoogl. 5 : 16), in Zijn heerlijkheid en begeerlijkheid, zoals Hij Jehovah, de Gerechtigheid van Zijn volk is (Jer. 23 : 6), en hen in de toebrenging van Zijn Geest ook tot de gerechtigheid des levens heiligt, zo zieluitlokkend, zo hartinnemend en zo bewegelijk voorstelde, dat er velen tot indruk door bewrocht en Gods kinderen er zeer door opgewekt, aangemoedigd en verlevendigd werden.

² De inzegening vond plaats door zijn voorganger, ds. Adriaan Deinse. In het notulenboek van de gemeente te Souburg schrijft hij, hoe men na de dienst met tranen in de ogen afscheid heeft genomen. Zijn verblijf daar was 4 jaar, 7 maanden, en 12 dagen.

Ook heeft hij het ganse werk des Geestes, zoals Die in de huishouding der zaligheid Zijn zaligmakende genade in de zielen van Gods uitverkorenen, op verscheidene wijzen en langs verschillende wegen, naar Zijn vrijmachtige, altoos hoogwijze en gunstrijke bedeling begint, voortzet en voleindigt, zó duidelijk, zó hartelijk, zó innig, zó bevindelijk uit vele plaatsen der Heilige Schrift voor zijn toehoorders opengelegd en ter beoefening van Godzaligheid aangedrongen, dat de goede tijding, die hij aanbracht en aanpree, telkens was als koud water op een vermoeide ziel (Spreuken 25 : 25). Ja zó aangenaam, zó verkwikkend, zó naar het hart van Gods volk, dat elk met Hiskia's gestalte betuigen moest: "Heere, bij deze dingen leeft men, en in alle deze is het leven van onze geest' (Jes. 38 : 16).

In zijn laatste levensjaren nam hij zich voor de gehele praktijk der Godzaligheid, of een dadelijke en beoefenende godgeleerdheid te verhandelen.

Hij legde daartoe ten grondslag de vermaning des apostels aan Timotheüs, 1 Tim. 4 : 7: "Oefen uzelf tot Godzaligheid". En predikte vervolgens de allergepaste keurstoffen, die tot zijn oogmerk de geschiktste waren om alle bijzondere plichten der Godzaligheid, die men jegens God, zichzelf en de naasten te betrachten heeft, de gemeente op het ernstigst aan te prijzen. Hetwelk hij ook zowel verstandig als Godvruchtig heeft uitgevoerd en waarin hij tot zijn dood toe is bezig geweest.

In zijn bijzondere oefeningen voor het Heilig Avondmaal legde hij het uitsluitend op zulke stoffen toe, die tot de oefening der Godzaligheid hun naaste betrekking hadden en de allergeschiktste waren om voor het Godvruchtige gemoed tot een gelovige, blijmoedige en vrijmoedige Avondmaalsgenieting bevorderlijk te zijn; en om vreemdelingen van de verbondsbeloften, die, nog buiten God en buiten de Heere Jezus ongelukkig omzwerende, geen hoop hadden, op God in Christus belust en verliefd te maken, tot Zijn verbondsgemeenschap met grote ernst des harten uit te lokken en zo tot een Gode waardig gebruik van het heilig bondszegel op te leiden.

In de andere oefeningen des Woensdagsavonds had hij tot zijn onderwerp de Handelingen der Apostelen, die hij geheel verklaarde en waarbij hij tegelijk ten opzichte van de reizen van Paulus aantoonde de gesteldheid dier gemeenten, welke door de dienst van die apostel gesticht en opgebouwd zijn; hun vorige verkleefdheid aan de dienst der afgoden, hun bekering tot de ware God, en hoe zij voorts zich die eer en gelukstaat óf waardig gedragen hebben, óf ook wel eens van Gods genade verachterden en hun eerste liefde verlieten.

Bij die gelegenheid opende hij ook de Brieven van Paulus aan die gemeenten, en gaf daarover door opheldering van vele spreekwijzen en toespelingen, die naar de gesteldheid, in welke die gemeenten toen waren, daarin voorkomen, zulk een bijzonder licht, dat de weetgierigheid en heilige begeerte tot het verstaan van Gods Woord daar zeer door werd opgewekt.

Maar hij vergat daarbij geenszins uit die verhandelde stoffen ook nadrukkelijk aan te prijzen de gerechtigheid des geloofs als het enige middel om voor God gerechtvaardigd te worden, en de gerechtigheid des levens, als het enige bewijs, dat men door een *het hart reinigend geloof* aan de gerechtigheid van Jezus deel heeft gekregen.

Zijn voorstelling in dat alles was klaar en onderscheiden. Zijn uitspraak en stem waren bevallig en naar de vereiste der zaken kunstig gevormd. Niets was er gemaakt of gedwongen in.

Zijn taal was deftig, schriftuurlijk en overeenkomstig de verhevenheid der waarheden, die hij predikte.

Levendig waren zijn gebeden en wonderlijk geschikt ter opwekking van de aandacht en om de gemoedsbewegingen door gemoedelijke indrukken gevoelig aan te doen.

Zijn gebeden, waarin hij de gemeente voorging, waren de allerkrachtigste door de Geest der gebeden, Die waarlijk op hem rustte. Hierdoor kon hij als het ware de hemel bestormen en een heilig geweld doen op de tederste ingewanden van Gods barmhartigheid. Hierdoor worstelde hij, gelijk Jacob, met de Heere en stond vooral op plechtige boetedagen, als Mozes door God uitverkoren, ook voor Nederlands Israëel in de scheur voor 's Heeren aangezicht, om 's Heeren grimmigheid af te keren, dat Hij hen niet verdierf (Ps. 106 : 23). Zo ernstig hij was in het bidden, zo verrichtte hij ook die hoofdplicht, bezet met de allerdiepste eerbied en zulk een heilig ontzag voor de hoge majesteit van God, dat ook anderen er door tot eerbied werden opgewekt. En wat hij dus predikte in het openbaar, dat predikte hij ook bij alle bijzondere gelegenheden.

In catechisaties, waar hij zeer op gezet was, maakte hij daarvan zijn hoofdwerk en zocht hij zijn leerlingen niet alleen klare en onderscheidene bevattingen van de leer der waarheid, die naar de Godzaligheid is, in te boezemen, maar hen ook tot het geloof en de liefde daartoe, om er door behouden en zalig te worden, nadrukkelijk op te wekken.

Ook heeft hij enige tijd als curator der Latijnse school, met zijn waardige ambtgenoot, de heer **Aalstius**, hoogleraar in de wijsbegeerte en mede-curator van de doorluchtige Latijnse school, de leergierige jongelingschap in de gronden van de godsdienst, naar de handleiding van het samenstel der Godgeleerdheid van de hoogerwaarde heer Salomon van Til, met opgewekte lust onderwezen.

In de Godvruchtige **gezelschappen**, die hij stichtte en aankweekte, ja overal waar hij maar in de gemeente enige goede bewegingen vernam, toonde hij zich ook als een rechtvaardige, een prediker der gerechtigheid, en zocht daar met alle ernst zulken, die lust kregen tot de dienst van God, en anderen, die reeds langer op de weg des levens geweest waren, door opwekking en besturing bekwame handleiding te geven ter toeneming in geheiligde kennis, waarop hij zeer gezet was, en ook tot voortzetting en voleindiging van reine heiligmaking in 's Heeren vreze. Bekommerden beurde hij op. Tragen in het benaarstigen spoorde hij aan om vurig van geest te zijn. Radelozen bediende hij van heilzame raad en wees hen naar die grote Raadsman, Gods Zoon, Wiens Naam Raad is (Jes. 9 : 5), Die aan alle radelozen beloofd heeft: "Ik zal raad geven" (Psalm 32 : 3) en die de onberaden of immers zeer kwalijk beraden gemeente van Laodicéa de allerbeste raad toedient (Openb. 3 : 8).

Lopenden bemoedigde hij om in de loopbaan der Godzaligheid te lopen zonder moede, en daarin voort te spoeden zonder mat te worden. Allen wenste hij alles te worden, om zielewinst voor zijn Heere te doen.

Ook predikte hij *de gerechtigheid des geloofs* en des levens met alle getrouwheid bij de krankbedden. Hij had een zeer grote bekwaamheid om met alle liefde, zachtmoedigheid, bescheidenheid en ernst zielen; voor de eeuwigheid te bereiden. En gelijk hij dit voor het zwaarste van zijn dienst achtte, inzonderheid bij zulken, die hem van nabij niet bekend waren, zo was hij omtrent dezen met veel tederheid,

zorgvuldigheid en bedachtzaamheid ingenomen, opdat niemand zich met as voeden mocht en, zijn bedrogen hart hem terzijde afleidende (Jes. 44 : 20), hij met geen leugen in zijn rechterhand naar een ontzaggelijke eeuwigheid heengaan en met een in-beeelde hemel in een schrikkelijke hel neerstorten mocht.

Doch hij sprak niet alleen zo, maar ook zelf deed hij zo. Het leven des geloofs, in een gedurige gebruikmaking van de gerechtigheid des geloofs tot verzoening zijner dagelijkse struikelingen, waarbij hij, die geen vreemdeling van zijn hart was, veel bepaald werd, was steeds het leven van zijn leven. De volmaaktheid van die gerechtigheid en de diepten van Gods wijsheid en algenoegzaamheid, die daarin liggen opgesloten, met gezette aandacht te beschouwen, zich daarin te verlustigen, zichzelf die toe te eigenen, in geloofsomhelzing daarvan vrijmoedig tot God te naderen, en pleitende met de vraag van een goed geweten op het beëdigde en aan hem zo dikwijls verzegelde verbond, alles van zijn Verbondsgod te eisen, wat Die aan hem toegezegd en wat hij tot het leven, de Godzaligheid en zijn eeuwige gelukzaligheid nodig had, was zijn hemel op aarde.

Ook oefende hij zich met alle naarstigheid tot Godzaligheid in een gezette betrachting van *de gerechtigheid des levens*.

Zijn leven voor zichzelf, als een christen, was in een gedurige toegekeerdheid tot de Heere, tot zijn hart en zijn plicht voor 's Heeren aangezicht. Het was hem, als Asaf, goed, ja het beste, nabij God te zijn (Psalm 73 : 28). In het zalig eenzaam, met God gemeenzaam, was zijn allergrootste vermaking.

Ook was het zijn spijs, te doen de wil van zijn hemelse Vader. In alle uitkomsten van 's Heeren voorzienigheid over hem toonde hij lust te hebben het Lam na te volgen waar het hem voorging, ook in wegen, die met doornen, meer dan met rozen, bezaaid waren. Hij was in allerlei ramp- en tegenspoeden zeer bezadigd, onderworpen en stil onder Gods vrijmachtig bestel.

Eens was des Heeren hand zó zwaar op hem, dat de bezoeking scheen te gaan boven het vermogen om ze te kunnen dragen.

De beminde van zijn ziel, zijn lieve huisvrouw Katharina de Smit, kleindochter van de weledelgestrenghe heer rekenmeester van der Heide, en dochter van de heer Willem de Smit en mejuffrouw Katharina van der Heide, werd in weinige weken, benevens drie van zijn kinderen, uit de armen zijner liefde door de dood weggerukt.

Doch hij was in die weg van God zó stil, zó ootmoedig, zo verloochend, dat hij met uiterste bedaardheid zeide: "Hij is de Heere. Al liefde het Hem mij tot stof te vermalen, ik heb niets te zeggen. Zijn doen is majesteit en heerlijkheid".

Enige jaren later behaagde het de Heere, naar Zijn onberispelijke vrijmacht, hem te beroven van zijn enige zoon, die hij tot de predikdienst geschikt had en die hem zeer dierbaar was wegens de blijde en gegronde hoop, die hij had, dat God op die jongeling, zijn Petrus, zijn naamgenoot, in ontfermende liefde nedergezien en reeds zaden van godsvrucht in zijn hart gelegd had. Doch hij vernederde zich zó diep onder Gods krachtige hand, dat hij met Job zeide: "Zie, ik ben te gering, wat zoude ik U antwoorden? Ik leg mijn hand op mijn mond" (Job. 39 : 37). Over welke woorden hij ook bij de eerste gelegenheid na de dood van zijn zoon voor de gemeente predikte, en op zijn geval met vele blijken van Godvruchtige gelatenheid toepaste. Zijn vreugdestof, die de zegepralende uitgang van zijn in de Heere stervende zoon hem

opleverde, en zijn ootmoedige gestalte des harten, met onderwerping aan de uitkomst van 's Heeren hoogwijze en ondoorgrondelijke raad, drukte hij in zeer tedere en hartelijke uitlatingen op de volgende wijze in dichtmaat uit:

O zwaar' en bitt're stond, door die gevreesde slag,
 Ach, wat verschilt die van die heugelijke dag,
 Toen ik, als vader, om die tijding mij verheugde,
 Dat mij een zone was geboren. Maar die vreugde
 is nu in rouw verkeerd. O smartelijke maar!
 Mijn dierb're zoon is dood! Die nog geen twintig jaar
 bereikte, is als een bloem in 't bloeien afgesneden.

't Is waar, ik zag vol vrees de dood met snelle schreden
 Steeds naad'ren, wijl zijn kwaal - o wonde van mijn hart –
 Mij dit al vroeg deed zien tot bitt're zielesmart.
 Dit echter troost mij nog in dit zo treurig scheiden,
 Dat hem Gods goede Geest vooraf wou voorbereiden
 Om wel te sterven, toen de Heere Zelf tot hem kwam
 Met Zijn genade en hij tot Jezus toevlucht nam.
 Toen 's hemels gunst, naar maat van 't meerd'ren zijner jaren,
 Ook Zijn genadelicht meer in hem op deed klaren.
 Vooral op 't krankbed, toon hij in de lof van God,
 Met blijd' erkentenis uitbarstte voor het lot
 En 't heuglijk ziekbed, dat de Heer' hem had gegeven.
 "'k Zou - sprak hij - zo mij God deed in gezondheid leven,
 De dwaze jong'ling licht gevolgd zijn op het spoor.
 Maar dank zij God, Die mij kwam met genade voor,
 En stuitte in mijn loop, wanneer ik henenrende
 Op 't brede hellepad en mijn gevaar niet kende.
 Wanneer ik walg'lijk lag gewenteld in mijn bloed,
 Toen zag Hij op mij neer en riep tot mijn gemoed:
 O jongeling! zoek mij in 't beste van uw dagen.
 Gij zult Mijn kind zijn, en ik zal M' als Vader dragen.
 Uw voorrecht is: Mijn juk te dragen in uw jeugd;
 Sterft gij dan vroeg, zo erft gij vroeg 's hemels vreugd.
 Zijt gij verlegen met een drukkend pak der zonden,
 Daar is gerechtigheid in 's Heilands dierb're wonden.
 Schuil daarin, o, daar 's troost voor het verbrijzeld hart.
 Vrees dan geen vloek der wet, geen duivel, leed of smert.
 Ja komt de dood, gij wordt van 't zondenjuk ontslagen;
 De kroon wordt aan het end der loopbaan weggedragen.
 Dan zingt ment nieuwe lied voor eeuwig voor Mijn troon,
 En zegt: De zaligheid zij Gode en Zijnen Zoon!

Wie ben ik, grote Heer', dat gij dus in genade
 Op zulk een zondaar ziet, een arme worm, een made?
 Wie ben ik? Wie ben ik? dat Gij Uzelf aan mij
 Bekend gemaakt hebt? 't geen ik tot Uw roem belij' -,
 Dat G' ene liefdevlam deed in mijn harte gloeien?

Dat G' ene levensstroom sleed in mijn ziele vloeien?
 Ik sta verwonderd als mijn ziel het overdenkt,
 Aan hoe onwaardigen Gij Uw genade schenkt.
 Mijn lieve vader, droog uw tranen, staak uw wenen!
 Word ik van u gerukt, 'k ga naar de hemel henen;
 Alwaar ik u ook ter bestemder tijd verwacht,
 En velen vinden zal - o vreugd! - van ons geslacht.
 Om samen 's Heeren lof met Godgewijde psalmen
 In 't hoge hemelkoor voor eeuwig uit te galmen.
 Ik weet, wijl 's Heeren Geest mijn hart dus heeft bewrocht
 Dat Jezus door Zijn bloed mij voor Zich heeft gekocht.
 O zaal'ge liefdedienst, die Hem wordt opgedragen.
 Hij kroont het zwakke werk en neemt daarin behagen.

En gij, mijn zuster, die ik broederlijk bemin,
 Vaarwel, vaar eeuwig wel, God geef' u ook die zin.
 Hij doe u Zijne Naam als Zijne kinders vrezin.
 Dat zal een hartevreugd voor onze vader wezen,
 Wanneer gij, door gená, naar 't eeuwig leven streeft
 Daar m' in de roem van God voor eeuwig zalig leeft.
 En wilt Gij grote God, dat mijn benauwdheidsvlagen
 Nog hoger klimmen, laat Uw hand mij onderschragen.
 Verkort mijn stervensangst, o kom, Heer' Jezus. kom!
 Mijn Goël Middelaar, mijn Heer', mijn Bruidegom!
 Wat doe ik langer hier? Hier kan ik U niet loven
 Gelijk ik wens, maar 'k hoopt volmaakt te doen daarboven.
 Hier is voor mij geen werk in land, in stad of kerk.
 'k Vrees nu geen dood. Mijn dood is 't eind van 't worstelperk.
 't Is niet veel maanden, o mijn Heer' en God! geleden,
 Toen mij Uw Geest bewrocht. Dit troost mij nu op heden.

"Mijn vader - sprak hij voorts - ai treur toch niet zo zeer,
 Gij ziet Gods wil, o, geef mij over aan de Heer".
 "Ik doe zulks, lieve zoon! God had u mij gegeven;
 Eist Hij u weer - zaid' ik - tot een veel beter leven,
 Ik offer u Hem op, als eertijds Abraham Zijn zoon.
 'k Zwijg Gode, Die m' u gaf en weer ontnam".

Maar 's hemels vrijmacht deed zijn smart nog hoger stijgen.
 Dit deed zijn bange borst geprangd zieldogend hijgen.
 De vrienden stonden om zijn bed vol druk geschaard.
 Wij zonden zucht op zucht met tranen hemelwaart.
 Wij smeekten, dat de Heer' hem in dit bitter lijden
 Toch ondersteunen wou en doen zijn strijd volstrijden.
 " Straks doet hij d' ogen op en spreekt de vrienden aan.
 "Vaarwel, - was zijne taal - mijn taak is afgedaan.
 God geve, naar mijn wens, u allen, dat, na dezen,
 Uw eind ook, als het mijn, eens mag gezegend wezen.
 Ik geef mij over aan mijn Zielebruidegom.

O kom, ontvang mijn geest, o Heere Jezus, kom!"

Een felle doodskneep dreigt zijn jeugdig hart te breken.
Dit deed leem voor het laatst nog deze woorden spreken:
"O Jezus, maak het kort! O kom, en neem mij aan!"
Hij zwijgt ... en is de weg van alle vlees gegaan.

(...)

Zijn strijd in de dienst van het heiligdom of der gemeente had meer dan één zegen. De Heere gaf hem er vele, die, gelijk zij hier reeds zijn blijdschap waren, hierna ook eens zijn kroon in Christus' dag zijn zullen. Die, door hem uitgelokt en aangemoedigd, zich tot de liefdebanier van Jezus lieten vergaderen. Die, staande in één geest, ook met één gemoed gezamenlijk streden door het geloof van het Evangelie (Pil. 1 : 17); waarvan er reeds velen het strijdperk uitgetreden en met de kroon der rechtvaardigheid (2 Tim. 4 : 2) bekroond zijn, en die nu in zegepraal te eten krijgen van de boom des levens, die in het Midden van het Paradijs Gods is (Openb. 2 : 7). Ook zijn er nog anderen, die ik in de Heere ken, als helden, die in het slijk der straten treden in de strijd (Zich. 10 : 5), die de goede strijd voortzetten en grijpen naar het eeuwige leven die getrouw tot de dood, op de kroon des levens (Openb. 2 : 10) met een blijde geloofshoop gemoedigd wachten.

(...)

Uit zijn acht kinderen, waarvan er enigen zeer jong zijn gestorven, heeft de Heere hem er ook gegeven, die in de bloei hunner jaren zich hebben laten bewegen om aan Jezus de eed van getrouwheid af te leggen, en met Messias' vrijwillig volk (Psalm 1.10 : 3) onder Hem dienst te nemen.

De zegepralende uitgang van zijn enige zoon is ons reeds gebleken. Zijn oudste dochter, **Maria Catharina Immens**, geboren te West-Souburg op 3 Mei 1693, kreeg ook al vroeg indrukken van haar eeuwig belang bij de Heere en Zijn zalige dienst, waartoe de weg in 's Heeren voorzienigheid aldus gebaad werd.

De heer P. de la Roque, een Godvruchtig leraar, twee of drie jaren vóór haar dood hier te Middelburg zijnde, sprak haar gemoedelijk aan en wekte haar nadrukkelijk op om toch de lente van haar leeftijd de Heere te heiligen en in Zijn dienst te besteden. Hij bond dit met alle ernst en met niet minder tederheid op haar hart.

Hoewel het toen niet veel ingang bij haar vond, werd het enige tijd daarna door 's Heeren indachtig makende Geest niet alleen aan haar gemoed wederom te binnen gebracht, nauw tevens zó gezegend, dat het zaad des Woords, voorheen in haar hart ontvangen, een zaad der wedergeboorte werd en het middel tot haar krachtdadige en zichtbare verandering, zoals zij op haar ziek- en sterfbed dikwijls heeft betuigd. Zij stierf met veel ruimte en blijdschap des geloofs in de Heere, eer zij nog het zestiende jaar heers levens bereikt had, op 18 Mei 1708.

Een andere dochter, **Catharina Immens**, geboren op 20 October 1706 en in de echt verenigd met de ontvanger **Daniël de Smit**, heeft ook op den duur wezenlijke proeven gegeven van haar oprechte gezindheid voor de Heere. Meermalen heb ik haar gedurende mijn dienst in het Evangelie aan deze plaats ontmoet en tot nuttige stichting met haar gesproken.

Haar einde, waarbij ik tegenwoordig was, is ook, als dat der oprechten, vrede geweest (Psalm 37 : 37). Zij stierf in de ouderdom van 29 jaar en vijf maanden op 20 Maart

1736 en is alzo in de kracht heers levens ingegaan in de vrede en rust op haar slaapstede, als één, die in haar oprechtheid gewandeld heeft (Jes. 57 : 2).

In een derde dochter, **Johanna** Immens, die, te Dordrecht gehuwd met de koopman **Jan de Heere**, één zoon heeft nagelaten, werd het goede des Heergin door degenen, die haar kenden, ook met blijdschap gezien.

God geve, dat de Geest der heerlijkheid, Die op zijn zaad gerust heeft, ook nederdale op het zaad zijns zaads! De goedertierenheid des Heergin, die van eeuwigheid is en tot in eeuwigheid over degenen, die Hem vrezen, en Zijn gerechtigheid (Psalm 103 : 17) zij en worde met het geloof geschonken aan de beide kindskinderen, verwekt uit twee zijner dochters.

Zijn enige achterkleinzoon, **Martinus Leonardus**, is op 24 Februari 1751 te West-Souburg geboren uit zijn kleindochter **Jozina Catharina de Smit**, die, verwekt bij Dr. Leonardus de Smit en **Sara Johanna** Immens, in de echt verenigd is met de heer Francois Gaaswijk, secretaris aldaar. De Heere doe ook deze jonge telg opwassen in Zijn gunst, als een spruit Zijner planting, als een werk van Zijn handen, opdat Hij verheerlijkt worde (Jes. 60 : 21).

Naast die zegepraal in de gemeente en onder zijn huisgenoten heeft de zalige Immens ook meer dan één overwinning behaald voor zichzelf, en zijn goede geloofsstrijd met heil bekroond gezien.

Doorgaans was hij zeer gelovig en daardoor gemoedigd. Hij genoot veel heugelijke bevindingen van 's Heeren verborgen liefde, die hem soms zó verrukten en met blijdschap vervulden, dat de verheffingen Godes in zijn keel waren en hij zijn vrienden in de Heere daarvan getuigen maakte.

Wonderlijk was Hij ingenomen met zekere genaderijke ontmoeting, waartoe hij in een drukkende omstandigheid door de Heere verwaardigd werd.

Terwijl hij te Poortvliet zijnde wegens het overlijden van zijn broeder, predikant in die gemeente, aldaar in zijn eenzaamheid wandelde, zo kwam de Heere hem op een bijzondere wijze voor en was het of hem werd toegeroepen: "Zacheüs haast u en kom af, want Ik moet heden in uw huis blijven" (Lukas 19 : 5). Zijn hart antwoordde daarop: "Heere, ik ben niet waardig, dat Gij onder mijn dak zoudt inkomen" (Matth. 8 : 8). Daarop trok hij zich thuis in eenzaamheid terug, alwaar de Heere hem, gelijk hij dikwijls aan zijn hartevrienden verhaalde, zó heugelijk voorkwam en op zulk een gevoelige en nadrukkelijke wijze Zich in Zijn zalige nabijheid aan hem openbaarde, dat hij het nimmer vergeten kon, noch zich in staat bevond om het, zoals hij het genoten had, in kracht uit te drukken. Hij moest daarbij uitroepen:

*O zalig eenzaam,
Met God gemeenzaam!
Duurde dat vrij eeuwen lang.*

Enige jaren vóór zijn dood, op 3 Februari 1709, werd hij overvallen door een gevaarlijke krankheid, die hem bracht tot aan de poorten van de dood. "Mijn gezicht - tekent hij zelf daarvan aan - was reeds gebroken, mijn doodskleed al gereed en ik werd door allen voor dood aangezien". Doch het behaagde de Heere hem toen, tot grote blijdschap van zijn echtgenote, huis en gemeente, van de oever des doods en der eeuwigheid nog terug te roepen en op hun gebeden weder te geven.

Gedurende zijn ziekte was hij zeer opgewekt en ondervond hij veel van 's Heeren liefde, hetwelk hem na zijn herstelling tot een ijverige voortzetting van zijn lust- en dienstwerk in de gemeente zonderling aanmoedigde.

Zijn laatste zwanenzang zong hij, vijftien dagen vóór zijn dood, des Zondags namiddags in de Nieuwe Kerk over de zevende Zondagsafdeling. Toen sprak hij zó nadrukkelijk, zó opgetogen en zó ernstig van de natuur en werkzaamheden des geloofs, *dat velen, die hem hoorden, dachten en zeiden*: Dat zal de laatste predikatie zijn. Gelijk hij dan ook van die tijd af zich niet wel heeft bevonden.

Echter beklom hij nog op de volgende Zondag in de namiddag de preekstoel, doch werd door de ongesteldheid van zijn lichaam genoodzaakt, nog maar juist begonnen zijnde, zijn rede af te breken. Van toen af moest hij blijven liggen en werd hem in zijn laatste ziekte door zware pijnen belet veel te spreken. Maar hij was zeer stil en gelaten, ook gelovig werkzaam, en, uitziende naar de Heere, ingenomen met een reikhalzend verlangen om ontbonden te worden en met Christus te zijn.

Als één zijner waardige ambtgenoten daags voor zijn dood uitdrukking gaf aan zijn gevoelige droefheid wegens het zware verlies, dat Gods kerk bij zijn afwezigheid door zijn dood lijden zou, gaf hij ten antwoord: "De Heere heeft mij niet nodig. Ik heb het, mijne gedaan. God zal voor Zijn kerk wel zorgen".

Tot andere vrienden zeide hij: *Ik weet, ik zal zeker zalig worden; doch het zal maar nauwelijks, nauwelijks, nauwelijks zijn* (1 Petrus 4:18). *Het is wat te zeggen, te sterven als een leraar, waaraan zó veel is toevertrouwd, en die daarvan aan God rekenschap zal moeten geven.*

De laatste woorden, die hij verstaanbaar sprak, waren deze: *"Nu zal ik haast over al mijn vijanden zegepralen."*

O zalige verwachting! Het is of hij met de grote apostel zeide: "Ik heb de goede strijd gestreden; ik heb de loop geëindigd; ik heb het geloof behouden. Voorts is mij weggelegd de kroon der rechtvaardigheid, die mij de rechtvaardige Rechter geven zal in die dag" (2 Tim. 4:8).

Weinige uren daarna is hij heilig en veilig, Godzalig en gelukzalig, in de Heere ontslapen op 18 November 1720, in de ouderdom van 56 jaar en 24 dagen, en is op 25 November daarna in de Oosterkerk alhier begraven, terwijl de tederlievende gemeente, die de lijkbaar volgde, met een diep gezucht en met hete tranen het allersmartelijkst verlies van haar beminde leraar betreurde.

Hij heeft in de beurten van zijn dagorde, op Dinsdag- en Donderdagavond, naar het gebruik in deze gemeente, de gehele Bijbel eens rond gepreekt. Want toen hij 's Maandags begraven was, werd Dinsdagsavonds daarop gepreekt uit 2 Thess. 2, het hoofdstuk, waarmede hij in zijn beurt de Bijbellezing begonnen was.

O gelukkigen, driemaal gelukkigen, driemaal zaligen, die zó in de Heere ontslapen zijn! Och, dat de gedachtenis van deze rechtvaardige, die bij de Heere en bij de vromen in eeuwige gedachtenis wezen zal, ook bij ons tot zegening zijn mocht!

Een gedachtenis, waarlijk zo aangenaam, zo liefelijk als de geur der allervoornaamste specerijen en welriekenste oliën.

Zijn Godzalige wandel verspreidde bij zijn leven alom in zijn woorden en daden voor God, engelen en mensen een geur van de welriekendste genaden door de vrucht des Geestes in hem, als liefde, blijdschap, vrede, lankmoedigheid, goedertierenheid, goedheid, geloof, zachtmoedigheid, matigheid (Gal. 5 : 22). Deze edele sierdeugden

vertoonde hij, naar wij vernomen hebben, als een ijverig voorstander van de gerechtigheid des geloofs en des levens, naar buiten. De reuk Zijner klederen, dier heilige sieraden, waarmede hij omhangen was, was als de reuk van Libanon (Hoogl. 4 : 11), Gode welbehagelijk en aangenaam bij de mensen (Rom. 14 : 12).

En nog, na zijn zalige uitgang, verspreidt zijn godsvrucht haar liefelijke geur; niet alleen bij een geheiligde overdenking van zijn welriekende genade, maar ook in zijn geurige en welriekende geschriften, die het getuigenis, dat in alles naar waarheid aangaande hem is afgelegd, zeer krachtig bevestigen.

Hij zelf schreef een voortreffelijke lijkrede over de weleerwaarde, zeergeleerde en Godzalige heer Frederik van, Houten, zijn dierbare ambtgenoot, Godzalig in de Heere ontslapen op 2 April 1711, welke hij vier dagen daarna voor de gemeente uitsprak over Openb. 14 : 13 en welke vervolgens in druk verscheen.

Mijn zalige grootvader, de heer Jacob Willemsen, vertoonde in zijn rouwklacht over dat smartelijk verlies van Middelburgs Sion zeer nadrukkelijk de uitmuntende gaven en genaden van de weergalozen Van Houten, en zegt daarop van die lijkrede:

*Dit zal de nette pen van Immens ons betogen.
Zijn treurreên hadden kracht, met geestelijk vermogen,
Op duizend zielen, die zijn welbespraakte mond
Al wenend hoorden van 't gestoelte, daar hij stond.*

Ook schreef hij: "Het wonder van Gods vrije genade door Jezus Christus, of het heilig leven en de zalige dood van jonkvrouwe **Cornelia Constantia Winckelman**, met veel blijdschap in, de Heere ontslapen te Middelburg in. Zeeland op 22 Januari 1716, in de ouderdon van 24 jaren".

Hij beeldt daarin het heilig leven en het getroost sterven van deze geloofsheldin zeer levendig uit. Hij prijst het ter Godvruchtige navolging met hartelijke ernst aan. Hij voegt er zijn aanmerkingen bij over Gods wonderweg, in deze gehouden, en eindigt dat bericht met zeer nuttige besturingen daaruit afgeleid, voor goddelozen, overtuigden, bekommerden, beproefde en meer gevorderde christenen, ook voor alle gaarne getrouwe dienstknechten des Heeren.

Van dit bericht ging zulk een liefelijke geur uit, dat iedereen het wilde hebben en het deswege meermalen herdrukt werd.

De heer secretaris Boddaert drukte zijn nabetrachting op het lezen daarvan uit in dit zeer opwekkende en stichtelijke gedicht:

(...)

Nog zijn er na zijn dood onder zijn naam verschenen: "Enige uitmuntende oefeningen en predikatiën over 2 Samuël 12:13", door enigen die ze gehoord hebben, uitgegeven, en gedrukt te Middelburg bij Willeboord Eling, met een voorrede, ondertekend 2 December 1721.

Meer weet ik niet, dat er van de zalige heer Immens in druk is verschenen, hoewel zijn doorwrochte, zin- en zaakrijke leerredenen overwaardig waren het licht te zien.

Doch de Heere droeg zorg, dat nog enige voorraad van zijn gaarne getrouwe arbeid in de Heere werd opgezameld.

De weledelgeboren en deugdrijke jonkvrouw Jacoba Petronella Winckelman, die van zijn dienst in het Evangelie veel en nuttig gebruik gemaakt heeft, schreef de verhandelingen, die u hier worden medegedeeld over het geloof, het verbond der

genade en het heilig gebruik van het heilig bondszegel van het Avondmaal, uit de mond van deze dierbare man Gods, onder de prediking daarvan in zijn bijzondere oefeningen des Maandags vóór het Avondmaal, met een weergaloze vaardigheid, niet alleen zakelijk, maar genoegzaam ook woordelijk op. En zo nauwkeurig, dat de heer Immens, bij het overzien van sommige daarvan, deze voor echt en voor de zijne erkende.

De Heere vergelde haar deze daad, en haar loon zij volkomen van de Heere (Ruth 2 : 12), Die haar dit in het hart gegeven heeft! Een goede, nedergedrukte, geschudde en overlopende maat van Gods allerdierbaarste zegeningen worde haar voor deze arbeid der liefde, die zij aan s Heeren Naam bewezen heeft, dienende de heiligen (Hebr. 6 : 10), uit genade gegeven in haar schoot (Lukas 6 : 31) en, onder een werkzame voortzetting van een blinkende Godzaligheid, aan het einde van haar weg worde haar rijkelijk toegevoegd de ingang in het eeuwig Koninkrijk van onze Heere en Zaligmaker Jezus Christus (1 Petrus 1 : 10).

Het geschrift, dat haar vlugge pen u aanbiedt, is als een paradijs van granaatappelen met edele vruchten (Hoogl. 4:13) door aanwijzing en aanprijzing van de allerdierbaarste waarheden en welriekendste genaden. Over deze alle is zulk een geur van godsvrucht verspreid, dat de gedachtenis van deze rechtvaardige, wiens mond die wijsheid overvloedig voortbracht (Spr. 10 : 31) bij allen, wier rieken in de vreze des Heeren is (Jes. 11 : 3), hoogst aangenaam zijn moet en als een welriekende geur.

Och, mocht dezelve ook op de nadrukkelijkste wijze tot zegening zijn!

Gezegend zij daarvoor allereerst de in alle eeuwigheid gezegende God, en geloofd zij de Naam Zijner heerlijkheid voor de heerlijke gedachtenis van die rechtvaardige.

Komt, vromen, die verwaardigd zijt geworden om u in het licht van die rechtvaardige, die een brandende en lichtende kaars was, voor een tijd te verheugen (Joh. 5 : 35).

Komt allen, die het voorrecht geniet om die liefelijke geur, die van die rechtvaardige uitvloeit, en de godsvrucht, die over zijn werk verspreid is, te mogen inademen, zegent jehova in het aangezicht. Maakt de Heere met mij groot, en laat ons Zijn Naam tezamen verhogen (Psalm 34 : 4).

Gezegend zij ook die rechtvaardige man Gods.

O volk des Heeren, burgers van het geestelijke Sion, die lust hebt te eren degenen die Jehova vrezen (Psalm 14 : 4) komt ook en zegent deze rechtvaardige. Spreekt lof ter gedachtenis van zijn welriekende genaden. Verheft, tot zijn roem, zijn geurende Godzaligheid. Prijst ze anderen aan ter Godvruchtige navolging.

Zo zegende hem de welgeboren en Godvruchtige jonkvrouw Maria Winckelman met deze Hemelstem, waarmede zij hem tot zijn hier nog achtergelaten vrienden in de Heere dus sprekende invoert:

*Ai vrienden, die mijn graf beziet,
Ai, treurt toch niet
Nu 'k hier mag rusten.
Mijn levensloop was aan zijn end.
'k Had m' ook gewend
Naar 's hemels kusten.
Mijn ziel is reeds voor Godes troon,
En heeft de kroon
Nu al ontvangen.
Die werp ik voor mijn Heiland neer,*

*En geef Hem eer
Met lofgezangen.*

*'k Ben in Gods weg u voorgegaan.
Op deze baan
Moet gij ook treden.
Hebt goede moed! Daar komt een end
Van all' ellend'
En tegenheden.
O, 't zalig eind vergoedt haast al
Het ongeval,
Dat u moog' treffen.
Geen sterveling op aarde kan
De waarde van
Dat goed beseffen.*

*Zo haast gij zult van uwe post
Zijn afgelost,
Zult g' ook hier komen.
De plaats is reeds van eeuwigheid voor u bereid
En al de vromen.
Weest lijdzaam, onderworpen, stil,
In 's Heeren wil;
Hij zal het maken.
Gij zult ook, als 't uw tijd zal zijn,
Uit deez' woestijn
Eens binnen raken.*

Zo zegende hem ook de heer Boddaert in een Grabschrift voor de zeer eerwaarde en nu zalige heer Petrus Immens met die woorden:

*Dit graf bewaart het lijk van Immens, die getrouw
Zijn Heer' ten dienste stond in Sions tempelbouw;
Die de ongodisterij en 't zorg'loos werelds leven
Dorst, als een christenheld, vrijmoedig wederstreven.
Zijn ijver, vrede, liefde en deugd, alom bekend,
Heeft zijn gedacht'nis in der vromen hart geprent.
Nu rust hij van zijn werk, en leeft, niet door geloven,
Maar door aanschouwen, in 't volmaakte licht hier boven.*

Zo zegende hem zijn dierbare ambtgenoot, de zalige Breukeland, in zijn aanspraak aan de gemeente te Middelburg, die voor de lijkdichten geplaatst is. "In al zijn gemeenten - zegt hij - is hij openbaar geworden: een vriendelijk, zachtmoedig, ernstig en wakker man, trachtende zich overal een predikant te betonen, niet afnemende, maar in ijver toenemende, zodat zijn laatste jaren de minste niet geweest zijn". En in zijn rouwklacht, over hem uitgeboezemd, laat hij zich dus horen, in zijn Stichtelijke gedichten, bladzij 544:

*Hier ligt de lijkbus van die man,
Die met zijn leer en leven stichtte;
Hij leeft, die, in de hope van*

Het eeuwig heil, zijn loop hier richtte.

*Genade Gods, in hart en mond,
Heeft hij aan zondaars voorgedragen,
Naar 't recht van 't eeuwig zoenverbond,
Tot roem van 's Heeren welbehagen.*

*Getrouwe broeder in de Geest,
Wij volgen 't spoor, van u geweest;
Genade, die de ziel geneest,
Om voor Gods troon te staan verzezen.*

Zo zegende hem de hooggeleerde heer P. Wesseling in een Latijns klaagdicht, dat met deze nadrukkelijke woorden besloten wordt:

*Hic situs est IMMENS, quem mors violenta peremit,
Quod multos mortis faucibus eriperet.*

Dat is:

*Hier ligt heer IMMENS, door de wrede dood geveld,
Wijl hij er velen had gerukt uit 's doods geweld.*

Zo zegenden hem zijn vrienden in de Heere, Johannes Op Somer en Petrus Dathenus, die ook in hun lijdichten de uitmuntende gaven en genaden van de grote Immens, tot 's Heeren eeuwige lof en bewaring van 's mans roemwaardige gedachtenis, nadrukkelijk aanprezen. (...)

P.S.

De eerste uitgave van "De Godvruchtige Avondmaalganger verscheen in 1752. Vervolgens herdrukken in 1753, 1754, 1757, 1758, 1764, 1770, 1776, 1785. De 10^e druk werd aangevuld met 14 gezangen van J Hazeu C.zn., verscheen in 1802. In hetzelfde jaar werd het boek door John Basset in het Engels vertaald en werd vanuit New York verspreid. In 1912 verscheen de 15^e druk. Daarna werd het boek diverse keren herdrukt. In 2004 werd een digitale versie verspreid.